

Ma'u'anga Fakamatala

Kole tokoni kapau 'oku 'ikai ke ke mahino'i ha me'a.
'E lava ke ke 'omai ha taha ki ho'o 'apoinimeni ke tokoni 'o fakamahino atu e fakamatala 'oku 'oatu'.

'Oku 'i ai ho'o totonu ke ma'u e fakamatala pau fekau'aki mo ho'o mo'ui' pea pehē ki he ngaahi ngāue kehekehe 'oku 'ataa' atu, ke ke fili pē ko e sēvesi pule'anga pē fakataautaha'.

'Oku fiema'u ke ke mahino'i e me'a 'oku' ke fakamo'oni ki ai' pea toki fai ho faito'o'. 'Oku 'uhinga eni 'oku' ke mahino'i e me'a kotoa fekau'aki mo ho'o faito'o', ko hono sai mo e kovi, pea mo hono totongi'.

'Oku totonu ke 'oatu ha fakamatala fekau'aki mo ho'o mo'uilelei, feitu'u ke ke 'alu ki ai, taimi tatali pea kapau 'e fiema'u ke ke totongi ha fa'ahinga me'a.

Kapau 'oku 'i ai ha me'a 'oku fehalaaki lolotonga ho'o tokanga'i ho'o mo'ui lelei', 'oku ke ma'u 'a e totonu ke fakahā'i atu ia. 'E fakamatala atu 'e he potungāue ki he mo'ui lelei 'a e me'a na'e hoko, founga 'e ala uestia ai koe mo e me'a 'oku fai ke toe malu ange ai.

Totonu Fakafo'ituitui

'Oku totonu ke faka'apa'apa'i ho'o totonu fakafo'ituitui 'i he ngaahi feitu'u kotoa pe, kau ai 'a e ngaahi uooti 'o e falemahaki mo e ngaahi loki talitali.

'Oku ke ma'u 'a e totonu ke faka'apa'apa'i ho'o totonu fakafo'ituitui. 'Oku kau heni 'a e totonu fakafo'ituitui ki ho sino, ngaahi nga'oto'ota, fakamatala mo e feitu'u fakatautaha.

Kuo pau ke malu e ngaahi fakamatala fakatautaha mo e ngaahi fakamatala fakafaito'o ke tauhi malu mo fakapulipuli.

Fokotu'u fakakaukau mai

'Oku ke ma'u 'a e totonu ke 'omi ha fakamatala pe fai ha lāunga. 'Oku totonu ke alea'i tau'atāina e ngaahi me'a 'okú ke hoha'a ki ai' pea 'i ha taimi fe'unga. 'Oku 'ikai totonu ke uestia kovi 'a hono 'omai ha fakamatala pē lāunga 'a e founga hono tokanga'i koe.

Ko hono vahevahe mai ho'o ngaahi a'usia, 'oku tokoni ke toe fakalalaka ai e tu'unga lelei hono tokangaekina e tu'unga mo'ui'.

Kapau 'oku ke hoha'a kuo te'eki ai ke feau ho'o ngaahi totonu, talanoa mo ho'o kiliniki' pe kautaha ki he mo'ui lelei. Kapau 'oku 'ikai ke kelava 'o fai 'eni, pe 'oku 'ikai ke ke fiefia 'i he'enua tali, fetu'utaki ki he ngaahi kautaha tokanga'i 'o e ngaahi lāunga ki he mo'ui lelei' 'i ho siteiti pe vahefonua.

Ke ma'u ha fakamatala lahi ange fekau'aki mo e Tohi Tu'utu'uni pe ko e fakaikiiki 'o e fetu'utaki ki he ngaahi lāunga fekau'aki mo e mo'ui lelei', hū ki he:

www.safetyandquality.gov.au/your-rights

Kole ki he ngāue ki he potungāue tokangaekina e mo'uilelei, ke ma'u ha fakamatala lahi ange fekau'aki mo ho'o ngaahi totonu ki he mo'uilelei'.

Level 5, 255 Elizabeth Street
Sydney NSW 2000

GPO Box 5480
Sydney NSW 2001

Telefoni: (02) 9126 3600
mail@safetyandquality.gov.au

safetyandquality.gov.au

AUSTRALIAN COMMISSION
ON SAFETY AND QUALITY IN HEALTH CARE

Ko 'eku ngaahi totonu ki he mo'uilelei

TONGAN | LEA FAKA-TONGA

SUNE 2024

AUSTRALIAN COMMISSION
ON SAFETY AND QUALITY IN HEALTH CARE

‘Oku ke ma’u ‘a e totonu ke tokanga’i lelei mo lelei ‘aupito ‘a e tokangaekina ‘o ho’o mo’ui lelei, ‘o hange ko hono fakamatala’i ‘i he Tohi Tu’utu’uni ‘a ‘Aositelelia ki he Ngaahi Totonu ki he Tokangaekina ‘o e Mo’ui Lelei’ **Australian Charter of Healthcare Rights (the Charter).**

‘Oku fakamatala’i ‘e he Tohi Tu’utu’uni ‘a e me’a te ke lava ‘o ‘amanaki ki ai pe ko ha taha ‘oku ke tokanga’i ‘i he taimi ‘oku ma’u ai ha tokangaekina ki he mo’ui lelei.

‘Oku lave ‘a e ngaahi totonu ni ki he tokotaha kotoa pe pea mo e ngaahi feitu’u ‘oku tokanga’i ai ‘a e mo’ui lelei ‘i ‘Aositelelia.

Tuku ha taimi ke lau mo mahino ai ho’o ngaahi totonu.

‘Oku fakamatala’i ‘e he ki’i tohi ko ‘eni ‘a e ngaahi totonu ‘e fitu ‘i he mape Tohi Tu’utu’uni.

Ngofua

‘Oku ke ma’u ‘a e totonu ke faka’aonga’i ‘a e ngaahi sēvesi ki he mo’ui lelei pea ma’u ha faito’o ‘i he taimi ‘oku ke fiema’u ai.

‘Oku ‘i ai ho’o totonu ke ma’u e tokangaekina ki he mo’ui lelei ‘oku ne feau ho’o ngaahi fiema’u.

‘Oku tokoni ‘a e Medicare ki he ngaahi fakamole ‘o e sio ki ha toketā, pea pehē ki he ngaahi faito’o mo e faito’o/fo’i’akau lahi. ‘Oku ‘i ai ho’o totonu ke ‘ilo’i, kimu’a pea ke toki ma’u ha faito’o, kapau ‘oku ‘i ai ha ngaahi totongi mo ha ngaahi totongi hilifaki atu ‘oku fiema’u ké ke totongi.

‘Oku fiema’u ke tuku atu ‘e he ngaahi potungāue ki he mo’ui lelei ha ‘ataakai ‘oku ne faka’aiai e kakai ‘oku faingata’a’ia fakaesino/faka’atamai ke nau faka’aonga’i ‘ene ngaahi ngāue.

Malu ‘o e Mo’ui

‘Oku ke ma’u ‘a e totonu ke tokangaekina koe ‘i ha feitu’u ‘oku malu pea ‘oku ne ‘ai ké ke ongo’i malu.

‘Oku ke ma’u ‘a e totonu ke ma’u ha tokoni ki he mo’ui lelei ‘oku malu mo lelei ‘aupito ‘a ia ‘oku ne feau ‘a e ngaahi tu’unga mo’ui fakafonua.

‘Oku totonu ke makatu’unga hono fakahoko ho faito’o makatu’unga he ngaahi fakamo’oni lelei taha ‘oku lava ke ma’u, pea mo ho’o ngaahi fiema’u’.

Kapau ‘oku ke hoha’a ki ho’o mo’ui lelei, fakatokanga’i ha me’a ‘oku liliu ‘oku fakatupu hoha’a, pe fakakaukau ne ‘i ai ‘a e me’a ne ‘ikai ke fakahoko, ‘oku ke ma’u ‘a e totonu ke kole ke toe fai hano vakai’i.

Faka’apa’apa

‘Oku totonu ke fakatokanga’i mo fakapa’apa’i ho’o anga fakafonua, ko hai koe pea mo ho’o tui, ‘e ho’o potungāue tokangaekina ho’o mo’ui lelei.

‘Oku ‘i ai ho’o totonu ke tokangaekina ‘aki koe ‘a e ngeia, faka’apa’apa mo e anga’ofa.

‘Oku totonu ke fehu’i atu fekau’aki mo ho’o ngaahi fiema’u, pea ‘oku totonu ke ‘asi he ngaahi me’a ‘oku ke filí.

Hoangāue

‘E lava ke tokoni ho’o vahevahe e fakamatala mo e tokotaha tokangaekina ho’o mo’ui lelei ké ke ma’u ‘a e tokangaekina ‘oku totonu kiate koe.

‘Oku ke ma’u ‘a e totonu ké ketauhi fakatatau koe ko ha hoangāue mo e kautaha ‘oku ne tokanga’i ho’o mo’ui lelei. Te ke lava ‘o fai e ngaahi fehu’i lahi taha te ke fiema’u. ‘Oku totonu ke talanoa tau’ātaina mo mo’oni atu ho’o kiliniki fekau’aki mo hono tokanga’i ho’o mo’ui lelei.

Te ke lava ‘o fakakau ha ni’ihi kehe ‘i hono tokanga’i koe, hangē ko e fāмили, kaungame’a, pe taha ‘oku ne tokanga’i kau konisiumaa’.